

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของคนในชุมชนหลังวัดราชนั้ดดา

ระหว่างทศวรรษ 2540 - 2550*

Mobilization of the Ratchanadda Temple's Community Economy

2540 - 2550 B.E.

กนิษฐา ชิตช่าง**

Kanitha Chitchang

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มุ่งศึกษาถึงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชนหลังวัดราชนั้ดดา ภายใต้การประกาศใช้แผนอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2544 จนถึงช่วงการประกาศใช้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 ว่ามีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนอย่างไรบ้าง ผลการศึกษาพบว่าแผนการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2544 เป็นแผนการอนุรักษ์เมืองเก่าทั้งย่าน มีวัตถุประสงค์ที่จะให้เกิดการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าของประเทศไทย เพื่อให้มีรายได้เข้าสู่ประเทศไทยเพิ่มขึ้น ภายหลังจากที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งในทศวรรษ 2540 การกระตุ้นเศรษฐกิจนี้มีผลให้เกิดการลงทุนด้านโรงแรมขนาดกลาง ในบริเวณชุมชนหลังวัดราชนั้ดดา เป็นลำดับเพื่อเป็นทางเลือกด้านแหล่งที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ที่สะอาด และสะดวกสบาย ใกล้แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่นอกเหนือไปจากแหล่งที่พักราคาถูก ในถนนข้าวสาร ย่านบางลำพู นอกจากนี้ในงานวิจัยยังพบว่า การขยายตัวด้านการลงทุนโรงแรมขนาดกลาง และที่พักขนาดเล็ก (โฮสเทล) ที่ดัดแปลงจากที่อยู่อาศัยเดิมของคนในชุมชนได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นไปอีกภายหลังจากการที่รัฐบาลประกาศใช้แผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 รวมไปถึงคนในชุมชนที่เป็นผู้ค้ารายย่อยก็ปรับกลยุทธ์การขายเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาพักในชุมชนหรือสัญจรผ่านถนนราชดำเนินอีกด้วย

คำสำคัญ: ชุมชนหลังวัดราชนั้ดดา, กรุงรัตนโกสินทร์, แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ, อาหารริมทาง

* บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของบทความวิจัยเรื่อง “ถนนราชดำเนินกับการเปลี่ยนแปลง: ศึกษากรณีชุมชนหลังวัดราชนั้ดดา พ.ศ. 2457 - 2557” ได้รับทุนการวิจัยจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2562

This article is part of “Ratchadamnoen Avenue and Its Transitions: A Case Study of Ratchanadda Temple's Community Year 2457 - 2557 B.E.” Supported by Social Sciences Faculty, Kasetsart University's Research Fund Year 2562 B.E.

** อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Lecturer, Department of History, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University. Corresponding author, e-mail: achankanitha@gmail.com

Abstracts

The Purpose of this article is to study the economic mobility of the Wat Ratchanadda Temple's Community under Krung Rattanakosin Reserved Plan Year, 2544 B.E. and National Tourism Plan, Year 2555 – 2559 B.E. The outcome showed the fact that the Royal Thai Government stimulated Thai economy after “Tomyamkung Crisis” by promote Thai Historical and Cultural Tourism under Krung Rattanakosin Reserved Plan Year, 2544 B.E. After this Plan was enforced, The medium size of Hotel investment was grew up in the area of Ratchnadda Temple's Community. The entrepreneur had an idea to invest the hotel outside Kaosan Road, which the tourists could have another choice to reside in clean and comfortable residence, which was not far from Historical Places. After the enforcement of National Tourism Plan, Year 2555 - 2559 either hotels and hostels were expand in this Community too. Besides these businesses, The small groups of street foods sellers in this Community were adapt their sell - technique to persuade the foreigner costumers to taste their foods aswell.

Keywords: Ratchanadda Temple's Community, Krung Rattanakosin, National Tourism Plan, Street Foods.

ที่มาและความสำคัญ

การศึกษาพื้นที่ถนนราชดำเนินในมิติประวัติศาสตร์ระหว่างทศวรรษ 2540 - 2550 ในงานศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในมุมมองที่ครอบคลุม การวางผังเมือง การอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าของกรุงรัตนโกสินทร์ ภาพสะท้อนศิลปะของอาคารริมถนนราชดำเนิน การต่อสู้ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนของผู้อาศัยในชุมชนป้อมมหากาฬ การอพยพและการตั้งถิ่นฐานด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณของชุมชนหลังวัดราชนัดดา รวมถึงงานวิจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งสามารถแบ่งเป็นกลุ่มงานวิชาการได้ 4 กลุ่มนั้น ผู้วิจัยพบว่างานที่ศึกษาดังกล่าวยังไม่มีผู้ศึกษาถึงประเด็นการขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนหลังวัดราชนัดดา อันเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลประกาศใช้แผนแม่บทการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2544 และแผนการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 ที่มีผลเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาค้นคว้าถึงมูลเหตุของการปรับตัวและการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนหลังวัดราชนัดดา เพื่อให้ได้ภาพที่ชัดเจนอย่างมีพลวัต เพื่อให้ผู้อ่านจะสามารถนำไปใช้ประกอบเป็นฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์สำหรับอ้างอิงต่อยอดการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหรือต่อยอดในด้านประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นสืบต่อไป ซึ่งบทความนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ถนนราชดำเนินกับการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2457 - 2557: ศึกษากรณีชุมชนหลังวัดราชนัดดา”

การทบทวนวรรณกรรม

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการอนุรักษ์ย่านเก่าเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร ตลอดจนงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนหลังวัดราชนัดดาฯ และชุมชนใกล้เคียงย่านถนนราชดำเนิน ในระหว่างทศวรรษ 2540 – 2550 สรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มงานที่นำเสนอถึงสถานที่สำคัญในย่านถนนราชดำเนินผ่านมิติของศิลปะและโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและแนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบใหม่ งานในกลุ่มนี้ที่สำคัญมีสามเรื่อง ได้แก่

ชาตรี ประกิตนันทการ (2558) ในงานศึกษาเรื่อง **สถาปัตยกรรมไทยหลังรัฐประหาร 19 กันยา 49** กล่าวถึงการจัดพื้นที่พิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่ามีลักษณะการส่งสารให้ผู้เข้าชมรับสารด้านเดียวเพื่อให้เห็นบทบาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะผู้พระราชทานรัฐธรรมนูญ รวมถึงการนำเสนอให้เห็นด้านเดียวว่าสังคมไทยไม่พร้อมกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ชาตรี ยังกล่าวถึงการรื้อศาลฎีกาและสร้างใหม่ด้วยศิลปะ ที่เน้นหลังคาแบบจั่วว่าเป็นความพยายามสร้างความเป็นไทยในรัฐชาติสมัยใหม่อีกด้วย

พินัย สิริเกียรติกุล (2553) ในงานศึกษาเรื่อง **ณ ที่นี้ไม่มีความเสี่ยง: ถนนราชดำเนินพ.ศ. 2484 – 2488** กล่าวถึงสถาปัตยกรรมของอาคารริมถนนราชดำเนินที่เน้นความเรียบง่าย ความมีระเบียบแบบแผนตามรัฐนิยมของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม การโค่นต้นมะฮอกกานีออกหมด แสดงถึงความโล่ง และการเปิดเผยพื้นที่เป็นการเปิดพื้นที่และการสร้างทางเท้าเพื่อความเป็นพื้นที่สาธารณะที่ใครจะสัญจรก็ได้

ลลิตา บุญมี (2555) ในงานศึกษาเรื่อง **แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน: กรณีศึกษาอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์** กล่าวถึงประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างกลุ่มอาคารริมถนนราชดำเนิน โดยเฉพาะอาคาร 1 ซึ่งเป็นอาคารที่ทำการหอจัดแสดงนิทรรศการทางประวัติศาสตร์ “นิทรรศน์รัตนโกสินทร์” ของสำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์แนวทางการอนุรักษ์อาคารดังกล่าวด้วยวิธีการสมัยใหม่และพบว่า การอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารด้วยวัสดุสมัยใหม่ด้านในอาคารนั้นสามารถทำให้สอดคล้องกับรูปแบบและโครงสร้างของอาคารภายนอกได้เป็นอย่างดี

งานในกลุ่มที่ 1 เป็นภาพสะท้อนด้านการศึกษสถาปัตยกรรมของอาคารริมถนนราชดำเนินที่มีความเกี่ยวข้องกับความคิดทางการเมืองในยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 เป็นต้นมาจนถึงยุคสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม รวมถึงการอธิบายแนวทางและกระบวนการอนุรักษ์อาคารดังกล่าวที่รัฐบาลได้ดำเนินการอยู่ว่าเหมาะสม

กลุ่มที่ 2 เป็นงานวิชาการที่นำเสนอเรื่องราวของถนนราชดำเนินในมิติการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างรัฐกับราษฎร รวมถึงเรื่องราวของอำนาจ งานที่สำคัญในกลุ่มนี้มี 2 เรื่อง ได้แก่

ชาตรี ประกิตนันทการ (2550) ในงานศึกษาเรื่อง **“ความทรงจำ และอำนาจบนถนนราชดำเนิน”** เป็นการรวมบทความที่เกี่ยวข้องกับถนนราชดำเนิน นับตั้งแต่ประวัติความเป็นมาการก่อสร้าง เรื่องราวของการจัดงานรื่นเริงบนถนนราชดำเนินในสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิ และเรื่องราวการแย่งชิงอำนาจผ่านความทรงจำว่าด้วยกำเนิดประชาธิปไตย

ธนภณ วัฒนกุล (2550) ในงานศึกษาเรื่อง **การเมืองเรื่องพื้นที่พลวัตทางสังคมของชุมชน (กรณีศึกษา: ชุมชนป้อมมหากาฬ)** เป็นการให้ข้อคิดต่อรัฐ ว่ารัฐควรจะทบทวนเรื่องบทบาทในการพัฒนาเมืองและพื้นที่สาธารณะให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ 2540 และฉบับ 2550 ที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยใช้กรณีศึกษาเป็นเรื่องการล้อมชุมชนป้อมมหากาฬ จากแผนแม่บทการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ มีใช้คงไว้ซึ่งแนวคิดการรวบอำนาจเบ็ดเสร็จสมัยสมบูรณาญาสิทธิเหมือนเมื่อครั้งแรกตัดถนนราชดำเนิน

งานกลุ่มที่ 2 เป็นงานทางวิชาการที่นำเสนอภาพสะท้อนความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มคนสี่กลุ่ม คือ กลุ่มรัฐบาลกับราษฎร และ กลุ่มอนุรักษ์นิยมกับกลุ่มแนวคิดเสรีนิยม ในกรอบแนวคิดเรื่องพื้นที่ คือ ถนนราชดำเนิน เป็นสำคัญ

กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มงานที่ศึกษาชุมชนหลังวัดราชนัดดาจากการได้รับผลกระทบจากแผนแม่บทการอนุรักษ์ เกาะรัตนโกสินทร์ งานในกลุ่มนี้มี 2 เรื่อง ได้แก่

เดือนเต็มดวง บุญคง (2548) ในงานศึกษาเรื่อง **การคงอยู่ของชุมชนพักอาศัยในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์: กรณีศึกษา ชุมชนหลังวัดราชนัดดา** ที่ศึกษาถึงปัจจัยหรือเงื่อนไขทางสังคมที่ทำให้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหลังวัดราชนัดดายังมีอัตราการคงอยู่สูง เนื่องจากประชากรเกือบครึ่งหนึ่งเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย และมีความผูกพันกับพื้นที่ของตน ตลอดจนคนในชุมชนก็มีความเป็นเครือญาติกันสูงด้วย.

ธนากร สวาทักษ์ และคณะทำงานพัฒนาชุมชน (ม.ป.พ.) ในงานศึกษาเรื่อง **รายงานจัดทำแผนแม่บทชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ พ.ศ. 2554** มีวัตถุประสงค์คือ ให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองและดำเนินการพัฒนาชุมชนทางกายภาพ รวมไปถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดของหน่วยงาน คือ แผนพัฒนาของกรุงเทพมหานครสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่ จากแผนพัฒนานี้ทำให้ชุมชนหลังวัดราชนัดดาได้รับการสนับสนุนงบประมาณตามแผนฯ และนำไปปรับปรุงหลังคาทางเดินของชุมชนด้านทิศตะวันตก ซึ่งมีผลในการนำไปปฏิบัติจริงเป็นรูปธรรม

งานกลุ่มที่ 3 เป็นงานที่วิเคราะห์โครงสร้างชุมชนหลังวัดราชนัดดา และการพัฒนาชุมชนเชิงกายภาพ

กลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าในกรุงรัตนโกสินทร์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และบริบททางด้านเศรษฐกิจช่วงทศวรรษ 2540 งานกลุ่มนี้ ได้แก่

การอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์ (2) การฟื้นฟูย่าน กรณีตัวอย่าง ย่านถนนราชดำเนินกลาง (2558) เป็นบทความที่อธิบายความสำคัญของถนนราชดำเนินในแง่ภูมิสถาปัตยกรรม และความสำคัญในการอนุรักษ์เมืองเก่า และอาคารโบราณในรุ่นต่าง ๆ ริมถนนราชดำเนิน บทความนี้จึงมีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง “ถนนราชดำเนินกับการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2457 - 2557: ศึกษา กรณีชุมชนหลังวัดราชนัดดา” ในส่วนของบทที่ 4 เพื่อเป็นการปูพื้นฐานแนวคิดด้านการอนุรักษ์เมืองเก่าประกอบกับหลักคิดของรัฐบาลไทยในการประกาศใช้แผนอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ และกรุงรัตนโกสินทร์ตามลำดับ

A - Seven Corporations CO.,LTD. (ม.ป.พ) เป็นรายงานสรุปผลการเก็บข้อมูลภาคสนามของ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ริมสองฝั่งถนนราชดำเนินทั้งหมด เพื่อนำผลไปศึกษาการพัฒนาพื้นที่ริมสองฝั่งถนนราชดำเนินให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวในมิติประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยเน้นให้คนในชุมชน

มีส่วนร่วม ผลการศึกษาคือการเสนอแนวคิด 2 แนวทางระหว่าง “เมืองเก่าเล่าความใหม่” กับ “เล่าริมรั้วทั่วรอบกรุง” ให้คนในชุมชนเลือกนำไปปรับใช้พัฒนาพื้นที่ ผลสรุปคือ ชุมชนส่วนใหญ่เลือกแนวทางที่สอง อย่างไรก็ตาม ไม่มีการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์
จาก ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์ เป็นแหล่งข้อมูลกล่าวถึงประวัติการก่อสร้างลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ทอดแทนโรงพยาบาลนครศาลาเฉลิมไทย ในพ.ศ. 2532 เป็นต้นมา

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ (2549). **เศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วง 60 ปีที่ผ่านมา** เป็นบทความที่สัมภาษณ์ รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ อาจารย์ที่เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจไทย โดยในบทสัมภาษณ์มีเนื้อความ ที่กล่าวถึงพัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยตั้งแต่ยุคสงครามเย็นปลายทศวรรษ 2480 และอธิบายถึงสาเหตุ ที่ทำให้ประเทศไทยประสบวิกฤติการณ์ด้านเศรษฐกิจในช่วงเวลาต่าง ๆ จนถึงทศวรรษ 2540 ข้อมูลของบทความนี้ จะช่วยคลี่คลายปัญหาของงานวิจัยเรื่อง “ถนนราชดำเนินกับการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2457 - 2557: ศึกษากรณี ชุมชนหลังวัดราชนาคดา” ถึงสาเหตุที่รัฐบาลต้องประกาศใช้แผนการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2521 เพื่อช่วย ขยับเคลื่อนเศรษฐกิจให้มีรายได้จากการท่องเที่ยว ชดเชยปัญหาหนี้สินของรัฐบาลจากวิกฤติการณ์น้ำมันและวิกฤติการณ์ ราคาส่งออกมันสำปะหลังตั้งแต่ พ.ศ. 2516 - 2517

วลัยลักษณ์ สุขจัน (2560) ในงานศึกษาเรื่อง **ความเป็นส่วนตัวในโฮสเทล กรณีศึกษาโฮสเทลราคาประหยัด ย่านถนนข้าวสาร กรุงเทพมหานคร** เป็นวิทยานิพนธ์ที่ให้ข้อมูลความหมายของคำว่า โฮสเทลประเภทต่าง ๆ สำหรับนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานการวิเคราะห์เรื่องการลงทุนด้านโฮสเทลในชุมชนหลังวัดราชนาคดา

ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (2557) ในงานศึกษาเรื่อง **โครงการวางแผนพัฒนาพื้นที่บริเวณถนน ราชดำเนินกลาง** เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ เพื่อการออกแบบถนนราชดำเนินให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม โดยใช้องค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมและการออกแบบด้วยระบบดิจิทัล เพื่อให้เป็นเมืองท่องเที่ยว ทางประวัติศาสตร์ที่มีความทันสมัย ซึ่งกลุ่มผู้จัดทำรายงานการออกแบบเมืองนี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล และสถาบันการศึกษาคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ทว่ารัฐบาลยังไม่ได้นำแนวทางการออกแบบไปปฏิบัติ ให้เป็นรูปธรรม

สมชาติ จิงสิริอารักษ์ (2554 - 2555) เรื่อง **ความเชื่อและแนวความคิดในการอนุรักษ์โบราณสถาน ของไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน** เป็นบทความที่อธิบายให้ข้อมูลพื้นฐานพัฒนาการแนวคิดการอนุรักษ์เมืองเก่า ในประเทศไทย

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2560) **รายงานการประชุมสัมมนา วิชาการ คณะอนุกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ภายใต้โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า 8 มิถุนายน 2560** เป็นรายงานแผนการดำเนินงานและคณะกรรมการผู้รับผิดชอบการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา กล่าวคือ ผู้มีหน้าที่หรือคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรียอมมอบหมายให้กำกับบริหารราชการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเป็นประธานกรรมการ ทำหน้าที่วางนโยบายกำหนดพื้นที่ และจัดทำแผนแม่บท แนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาเมืองเก่าโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ (2562) เรื่อง **สร้างแลนด์มาร์ก! คสช.ปัดฝุ่นที่ริม ถ.ราชดำเนินสร้างลานเฉลิมพระเกียรติ 566 ล้าน** เป็นการรายงานข่าวถึงสภาพการเมืองไทยภายหลังการรัฐประหารใน พ.ศ. 2557 โดยคณะ คสช. (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ) ว่า รัฐบาลยุคนี้ยังคงสานต่อพัฒนาโครงการการอนุรักษ์ย่านเก่าในกรุงรัตนโกสินทร์ และมุ่งให้ย่านถนนราชดำเนินเป็นแลนด์มาร์ค หรือจุดเด่นของกรุงเทพฯ ในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญ

Kanitha Chitchang (2017) **Ratchadamnoen Avenue and It's Transition and the Community Development: A Case Study of Ratchanadda Temple's Community** เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "ถนนราชดำเนินกับการเปลี่ยนแปลงพ.ศ. 2457 - 2557: ศึกษากรณีชุมชนหลังวัดราชนัดดา" ในงานศึกษาเรื่องนี้ได้นำเสนอทิศทางการพัฒนาด้านอาชีพและการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในชุมชนหลังวัดราชนัดดา ก่อนที่จะเกิดการลงทุนด้านโรงแรมและโฮสเทลภายในชุมชน โดยบทความนี้เสนอว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชนทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน โดยเฉพาะเจ้าที่ดินรายใหญ่คือ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่ต้องสนับสนุนด้านงบประมาณและสถานที่ภายในชุมชนเพื่อเอื้อต่อการใช้ชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่ที่เป็นผู้ค้ารายย่อยให้มีโอกาสจัดพื้นที่ร้านค้าให้สอดคล้องกับความเป็นร้านค้าริมทางในมิติทางประวัติศาสตร์เคยทำกันมา

งานกลุ่มที่ 4 โดยภาพรวมเป็นการนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนริมสองฝั่งถนนราชดำเนิน แต่ยังคงขาดการนำเสนอผลสรุปถึงกระบวนการตัดสินใจที่จะเลือกแนวทางการอนุรักษ์ และการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนหลังวัดราชนัดดาที่เกิดขึ้นจริงอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงทศวรรษ 2560

จากการทบทวนวรรณกรรมหรืองานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับย่านราชดำเนินในกลุ่มที่ 1 - 3 พบว่า ยังขาดการมองการเปลี่ยนแปลงของถนนราชดำเนินและการปรับตัวของคนที่ย้ายมาในชุมชนริมถนนราชดำเนินในมิติประวัติศาสตร์ที่มีทั้งความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงในภาพใหญ่ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์จนถึงทศวรรษ 2550 ด้วยเหตุนี้งานวิจัยเรื่อง ถนนราชดำเนินกับการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2457 - 2557: ศึกษากรณีชุมชนหลังวัดราชนัดดาจะเป็นงานวิจัยที่ทำให้ผู้อ่านเห็นการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของย่านราชดำเนินที่เป็นผลมาจากการเข้ามาของอิทธิพลของวิทยาการแบบตะวันตกในประเทศไทย อิทธิพลของสหรัฐอเมริกายุคสงครามเย็นที่มีต่อประเทศไทย อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงการเมืองภายในประเทศเมื่อครั้ง พ.ศ. 2475 และกระแสการสร้างชาติของรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม อิทธิพลของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และอิทธิพลของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่นำไปสู่การปรับตัวของคนที่ย้ายมาในชุมชนหลังวัดราชนัดดาถึงสามระลอกใหญ่ ๆ ด้วยกัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2457 จนถึงพ.ศ. 2557

นอกจากนี้การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้างต้นยังพบว่าข้อเสนอแนะจากการวิจัยในกลุ่มที่ 4 ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมก็ยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในระยะเวลาอันสั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ภายในชุมชนหลังวัดราชนัดดาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นผลมาจากการตัดสินใจของผู้ลงทุนอย่างเป็นเอกเทศ โดยอิงกับกรอบนโยบายของรัฐบาลที่ประกาศแผนการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2544 และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 เป็นสำคัญ ดังนั้นในบทความวิจัยฉบับนี้จึงจะนำเสนอถึงพัฒนาการและความคลี่คลายด้านการปรับตัวทางด้านกายภาพและวิถีชีวิตด้านการอาชีพของคนในชุมชนหลังวัดราชนัดดา อันเป็นผลมาจากนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลตามลำดับดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของย่านราชดำเนินที่เป็นผลมาจากการเข้ามาของอิทธิพลของวิทยาการแบบตะวันตกในประเทศไทย อิทธิพลของสหรัฐอเมริกายุคสงครามเย็นที่มีต่อประเทศไทย อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงการเมืองภายในประเทศเมื่อครั้ง พ.ศ. 2475 และกระแสการสร้างชาติของรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม อิทธิพลของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และอิทธิพลของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่นำไปสู่การปรับตัวของคนที่ย้ายถิ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองมาอย่างใหญ่ ๆ ด้วยกัน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2457 จนถึง พ.ศ. 2557

2. เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการและความคลี่คลายด้านการปรับตัวทางด้านกายภาพและวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชนหลังสงครามโลก อันเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลประกาศใช้แผนการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2544 และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 เป็นสำคัญ

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งงานวิจัย วิทยานิพนธ์ทางสังคมศาสตร์ ประกาศนียบัตรต่าง ๆ ของรัฐบาล ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 - 2560 ตลอดจนการค้นคว้าข้อมูลจากการสังเกตการณ์ภายในชุมชน การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ความนำ

พ.ศ. 2525 เป็นปีที่ประเทศไทยเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบสองร้อยปี ซึ่งมีผลอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่บริเวณถนนราชดำเนินและสถานที่ใกล้เคียง เริ่มจากการมีโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ของการอนุรักษ์อย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นเรื่องของกระบวนการการอนุรักษ์แบบใหม่ที่ไม่ใช่การอนุรักษ์ซากอนุสรณ์สถานดังที่เคยปฏิบัติกันมา หากแต่เป็นการจัดการพื้นที่บริเวณเมืองเก่าทั้งย่านโดยภาพรวมให้มีภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมที่สวยงามสอดคล้องกับบริบทประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ดังนั้น ใน พ.ศ. 2521 ตรงกับสมัยของ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลเริ่มโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์โดยเริ่มจากการวางแผนปฏิบัติเพื่อใช้ท้องสนามหลวงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนและเตรียมการฉลองสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี และจัดงานรัฐพิธีต่าง ๆ ทำให้รัฐบาลเริ่มที่จะย้ายตลาดนัดวันเสาร์ และวันอาทิตย์บริเวณท้องสนามหลวงที่ดำเนินกิจการมาตั้งแต่ทศวรรษ 2490 สมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีไปตั้ง ณ สถานที่อื่นแทน ในที่สุดก็ได้สถานที่บริเวณย่านพหลโยธินต่อจากสวนจตุจักรจากกรมการรถไฟ จำนวน 74.57 ไร่ ที่มอบให้กับกรุงเทพมหานครตามบัญชาของนายกรัฐมนตรีเพื่อใช้ในการสาธารณประโยชน์ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 และกรุงเทพมหานครสามารถย้ายผู้ค้าจากท้องสนามหลวงไปยังตลาดนัดแห่งใหม่ได้แล้วเสร็จเมื่อ 2 มกราคม พ.ศ. 2525 ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อตลาดนัดแห่งใหม่นี้จากชื่อ “ตลาดนัดย่านพหลโยธิน” เป็น “ตลาดนัดจตุจักร” ซึ่งพ้องกับชื่อของ

สวนสาธารณะคือ “สวนจตุจักร” ที่ได้รับพระราชทานนามเมื่อ พ.ศ. 2530 ด้วย (สำนักนโยบายและแผน กรุงเทพมหานคร, 2542: 86-93) ในระยะเวลาเดียวกันนี้เองรัฐบาลก็ได้รับกระแสการตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์เมืองเก่าจากกลุ่มประเทศตะวันตกด้วย นำมาสู่การคิดแผนอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่ก่อตั้งมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ. 2325 ซึ่งโครงการที่จะอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์เป็นโครงการระยะยาวที่จะรองรับพระราชพิธีสมโภช 200 ปีกรุงรัตนโกสินทร์ไปจนถึงพระราชพิธีฉลองการครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ครบรอบห้าสิบปีหรือพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ในพ.ศ. 2539 (2560)

นอกจากนี้วัตถุประสงค์ของการจัดพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์และพระราชพิธีฉลองการครองราชสมบัติ ฯ ข้างต้นยังเป็นการหวังผลเพื่อการส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติมากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เป็นการพยุหะเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ดีขึ้นจากภาวะเศรษฐกิจไทยถดถอยในยุคก่อนหน้านี้ จากวิกฤติการณ์น้ำมันขาดตลาด พ.ศ. 2516 - 2517 และวิกฤติการณ์ผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำ ได้แก่ ผลผลิตจำพวก ข้าว และมันสำปะหลัง ในระยะที่ผ่านมาก่อนหน้านี้ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2549) ซึ่งผลที่ตามมา ก็เป็นไปตามความคาดหมายเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมงานนี้อย่างมาก

ในแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์นี้รัฐบาลเริ่มต้นจากโครงการบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง โดยมีจุดมุ่งหมายในการฟื้นฟูความวิจิตรงดงามให้กลับคืนมา โดยใช้วิธีการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยวิธีการเปลี่ยนวัสดุตกแต่งผิวหน้าอาคารด้วยของใหม่ (สมชาติ จึงสิริอารักษ์, 2554 - 2555) ตามมาด้วยโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์อันเป็นรูปแบบของการอนุรักษ์แบบใหม่ เนื่องจากการอนุรักษ์เมืองเก่าทั้งย่าน ไม่ใช่แค่การอนุรักษ์เฉพาะโบราณสถานเท่านั้น เพื่อให้เมืองเก่านี้มีทัศนียภาพที่สวยงามและดึงดูดการมาท่องเที่ยว โครงการนี้ประกอบด้วยการอนุรักษ์ซ่อมแซมอาคารเก่า และรื้อถอนบางชุมชนที่ทัศนียภาพไม่สวยงามออกเพื่อเปิดพื้นที่ให้แลเห็นวัดและพระบรมมหาราชวัง การรื้อถอนจึงต้องอาศัยอำนาจทางกฎหมาย อาทิ ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างดัดแปลงใช้ หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในท้องที่ต่าง ๆ จำนวนหลายฉบับด้วยกันนับตั้งแต่ พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา รวมถึงการประกาศมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยมาตรการในการควบคุมการก่อสร้างอาคารของภาครัฐบาลในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น (สมชาติ จึงสิริอารักษ์, 2554 - 2555)

จนกระทั่ง พ.ศ. 2544 รัฐบาลสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรเป็นนายกรัฐมนตรีได้ออกประกาศแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการฉลองครบรอบ 200 ปีกรุงรัตนโกสินทร์ (Chitchang, Kanitha, 2560) และถัดมาใน พ.ศ. 2546 คณะรัฐบาลได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานเป็นพิเศษเฉพาะพื้นที่ เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 โดยมอบหมายให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายให้กำกับบริหารราชการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นประธานกรรมการ ทำหน้าที่วางนโยบายกำหนดพื้นที่และจัดทำแผนแม่บทอันรวมถึงแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นสำนักงาน

เลขานุการของคณะกรรมการ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560) จากนโยบายของรัฐบาลที่กล่าวมาข้างต้นมีผลให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการบูรณะและซ่อมแซมโบราณสถานในเกาะรัตนโกสินทร์ อาทิการซ่อมแซมวัดราชนัสดารามวรวิหาร

ภายหลังจากที่รัฐบาลประกาศใช้แผนแม่บทที่กล่าวมานี้ได้ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนริมสองฝั่งถนนราชดำเนินเป็นสองลักษณะคือ ลักษณะที่หนึ่ง เป็นกลุ่มที่ต่อต้านอำนาจรัฐ เช่น ชุมชนหลังป้อมมหากาฬ ซึ่งชาวบ้านไม่ยอมย้ายออกจากพื้นที่ตามคำสั่งของกรุงเทพมหานคร โดยอ้างว่าเป็นชุมชนโบราณควรจะได้เป็นผู้ทำหน้าที่อนุรักษ์โบราณสถานด้วยเช่นกัน (สมชาติ จิงสิริอารักษ์, 2555) แต่ลักษณะที่หนึ่งนี้มีเพียงชุมชนเดียว ส่วนชุมชนริมสองฝั่งถนนราชดำเนินที่เหลือไม่ได้มีแนวคิดหรือการกระทำใด ๆ ที่ต่อต้านนโยบายการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากพวกเขาไม่ได้ถูกขับไล่ออกจากพื้นที่เหมือนกับชาวชุมชนป้อมมหากาฬ ลักษณะที่สอง คือ ชาวชุมชนพร้อมที่จะปรับตัวไปตามนโยบายของรัฐบาล ตัวอย่างที่สำคัญของกลุ่มนี้คือ ชุมชนหลังวัดราชนัสดาฯ โดยการปรับตัวของคนในชุมชนหลังวัดราชนัสดาฯ นั้นแบ่งออกเป็นสามระยะด้วยกันดังนี้

ระยะที่ 1 ยุคแห่งความตื่นตกใจ พ.ศ. 2532

ยุคนี้เริ่มในช่วงที่มีการรื้อถอนอาคารริมถนนราชดำเนินกลางบางส่วน เริ่มจากส่วนของอาคาร 1 ที่เคยเป็นโรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมไทย เพื่อเปิดพื้นที่โล่งให้ผู้สัญจรผ่านมาสามารถแลเห็นวัดราชนัสดารามวรวิหารและโลหะปราสาทได้อย่างชัดเจน ซึ่งการรื้อถอนนี้ได้ดำเนินการในพ.ศ. 2532 เป็นต้นมา รวมถึงการที่เจ้าของอาคารริมถนนราชดำเนิน คือ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้บอกเลิกสัญญาเช่ากับผู้เช่าเดิม ที่ประกอบการเป็นบริษัทห้างร้านต่าง ๆ รวมถึงธนาคารพาณิชย์ เมื่อผู้เช่าถูกบอกเลิกสัญญาเช่าก็ได้ขนย้ายสิ่งของออกไปเหลือแต่อาคารริมถนนราชดำเนินที่ว่างเปล่าและเงียบวังเวง ส่งผลให้คนในชุมชนตื่นตกใจต่อการสูญเสียโอกาสในการประกอบอาชีพค้าขายเพื่อรองรับลูกค้าที่เป็นนักท่องเที่ยวในอดีต ซึ่งเป็นกลุ่มลูกค้าที่มาชมภาพยนตร์ที่โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมไทยอย่างล้นหลาม รวมถึงกลุ่มลูกค้าที่เป็นพนักงานธนาคารซึ่งทำงานในอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง อาทิ ธนาคารทหารไทย ธนาคารอาคารสงเคราะห์ รวมถึงนักเรียนที่มาเรียนภาษาอังกฤษที่โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ โสมมอฟอิงลิช ซึ่งเช่าอาคารหนึ่งของอาคารริมถนนราชดำเนินกลางของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ความเงียบและวังเวงดังกล่าวทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงกะทันหัน Cultural Shock ผู้คนในชุมชนต่างวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลไปต่าง ๆ นานา รวมถึงกล่าวถึงความเสียหายที่โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมไทยถูกรื้อถอนไป คงเหลือแต่ความเงียบทั้งในเวลากลางวันและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลากลางคืน คนในชุมชนหลังวัดราชนัสดาฯ วิตกกังวลในเรื่องของความปลอดภัยจากอาชญากรรม เนื่องจากเมื่อธนาคารต่างย้ายที่ทำการออกไป ก็ทำให้ไม่มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเฝ้าอาคารอีกต่อไป¹ การย้ายออกของผู้เช่าเกิดขึ้นท่ามกลางเสียงเล่าลือว่าสำนักงานกรุงเทพมหานครก็จะย้ายสถานที่ทำการใหม่อีกด้วย

¹ ซึ่งเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่ธนาคารจ้างมาจะมีพัฒนาการตั้งแต่การจ้างชาวอินเดีย ที่เรียกกันว่าแขกยาม ในยุคทศวรรษ 2510 มาจนถึงการว่าจ้างเจ้าหน้าที่ของบริษัทรักษาความปลอดภัย นอกจากนี้ในชุมชนเมื่ออดีตยังมีคนเดินเคาะระฆังบอกเวลาในตอนกลางคืนด้วย แต่ในปัจจุบันหายไปแล้วโดยไม่ทราบวี่แวงแต่เมื่อใด

ภาพที่ 1 แสดงความเงิบและไร้ผู้คนของอาคารริมถนนราชดำเนินอาคารหมายเลข 2 ซึ่งเคยเป็นที่ทำการของธนาคารทหารไทย สำนักงานใหญ่ ทั้งกลางวันและกลางคืน ถ่าย พ.ศ. 2553

ภาพที่ 2 แสดงถึงอาคารริมถนนราชดำเนินอาคารหมายเลข 2 ทั้งด้านหน้าและด้านหลังอาคารขณะกำลังปรับปรุงพื้นที่ แสดงถึงความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวและวังเวงให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2553

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพดังรูปข้างต้น รวมถึงข่าวลือเรื่องการย้ายที่ทำการของสำนักงานกรุงเทพมหานคร ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของชุมชนและเป็นลูกค้าหลักอีกกลุ่มหนึ่งของผู้ประกอบการค้าอาหาร เครื่องดื่ม ฯลฯ ด้วยนั้น ได้ทำให้เกิดเสียงสะท้อนของคนในชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งเสียงสะท้อนออกเป็นสองกลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง คือ เสียงสะท้อนจากผู้ประกอบการค้าต่อการสูญเสียโอกาสในการประกอบอาชีพการค้าของคนในชุมชน ที่ได้จากกลุ่มลูกค้าที่เป็นผู้เช่าอาคารริมถนนราชดำเนินและจากสำนักงานกรุงเทพมหานคร (คุณตวง ไม่ทราบนามสกุล, เจ้าของบ้านเลขที่ 22 ประกอบอาชีพขายเครื่องดื่ม ซา กาแฟ ต่าง ๆ, **สัมภาษณ์**, 2553; คุณมยุรี สงแก้ว, เจ้าของบ้านเลขที่ 44 เจ้าของร้านอาหารตามสั่งประเภทส้มตำ ใกล้กับที่ทำการสำนักงานกรุงเทพมหานคร และครอบครัวพรจิตติสรณ์ ที่เป็นเจ้าของแผงอาหารตามสั่งและเครื่องดื่มต่าง ๆ บริเวณหน้าอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง, **สัมภาษณ์**, 2553)

ดังนั้น จากการประกาศใช้แผนอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2544 เมื่อมีการยกเลิกสัญญาเช่าอาคารริมถนนราชดำเนินโดยสำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และการย้ายส่วนงานส่วนใหญ่ของสำนักงานของสำนักกรุงเทพมหานครออกจากถนนราชดำเนินไปยังที่ทำการแห่งใหม่ย่านถนนดินแดงนั้น กลุ่มลูกค้าหลักที่เคยทำงานในพื้นที่เดิมก็จะน้อยลงตามไปด้วย ผู้ประกอบการต้องอาศัยกำลังซื้อจากลูกค้าชาวแทน ซึ่งไม่มีหลักประกันว่าจะมีจำนวนลูกค้าชาวมากน้อยเพียงใด

กลุ่มที่สอง คือ คนในชุมชนทั่วไปที่กังวลเรื่องความปลอดภัยในยามค่ำคืน เมื่ออาคารริมถนนราชดำเนินไม่มีผู้เช่า มีผลต่อเรื่องของแสงสว่างจากอาคารที่เคยสร้างความรู้สึกลดภัยหายไป ในที่นี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์อาจารย์ธนา ดาลุคตา (อาจารย์ประจำภาควิชาวัฒนธรรมไทย - การตะ, **สัมภาษณ์**, 2553) โดยอาจารย์ได้เล่าถึงความเจียบในยามค่ำคืน กับกรณีที่มีผู้ขับของชาวต่างชาติที่มาเช่าตึกหลังอาคารริมถนนราชดำเนินแทนกรมสรรพากรที่ย้ายออกไป (ประกาศย้ายสำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร ,ม.ป.ป.) ทำให้เกิดความกังวลเรื่องอาชญากรรม เช่น การค้ายาเสพติด เป็นต้น

ภาพที่ 3 แสดงบริเวณด้านหน้าและด้านข้างของตึกแถวที่สร้างขึ้นหลังอาคารริมถนนราชดำเนิน ระหว่างช่องว่างของอาคารที่ 1 และอาคารที่ 2 ซึ่งเป็นตึกแถวของบริษัทวังลิยาฯ ซึ่งซื้อที่ดินต่อมาจากทายาทคุณพระศรีสาครเลขที่ 160 เมื่อทศวรรษ 2520 ก่อนมาปรับปรุงเป็นโรงแรมสยามฉวงอะเลเซประมาณ พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2562) อาคารหลังนี้ได้มีผู้เช่าจากบริษัทวังลิยา มาประกอบการหลายประเภท อาทิการเช่าตึกแถวเพื่อเปิดบริการเป็นกิจการผับ ทำให้คนในชุมชนเกรงจะมีภัยด้านอาชญากรรมและภัยจากยาเสพติดตามมา แม้จะยังไม่เกิดขึ้นก็ตาม ส่วนรั้วทางซ้ายมือเป็นอาคารมวัฒนธรรมไทย - การต

ระยะที่ 2 พ.ศ. 2533 – 2553 ยุคของการเปิดใจและปรับตัว

ภายหลังจากที่มีการรื้อถอนอาคารริมถนนราชดำเนินในบางส่วนของอาคาร 1 โดยเฉพาะในส่วนของโรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมไทย ปรับปรุงทัศนียภาพให้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนขนานนามบริเวณนี้ว่า “ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์” ซึ่งมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 (ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์, 2562) ตลอดจนมีการบูรณะวัดราชนคดาามวรวิหาร

โลหะปราสาท และพื้นที่โดยรอบทำให้เกิดความสวยงาม จนคนส่วนใหญ่ในชุมชนหลังวัดราชนัดดาฯ เกิดความพึงพอใจ แม้ว่าจะยังมีความกังวลอยู่บ้างว่าสถานที่ทางประวัติศาสตร์เหล่านี้จะมีคนมาท่องเที่ยวชมความงามมากนักน้อยเพียงใด จะมีความคึกคักและทำให้การค้าขายกลับมาเจริญดังเดิมหรือไม่ก็ตาม

ภาพที่ 4 แสดงการบูรณะวัดราชนัดดารามวรวิหารและโลหะปราสาท ช่วงทศวรรษ 2530 - ต้นทศวรรษ 2550 ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2553

ภาพที่ 5 บางส่วนของโลหะปราสาทหลังการบูรณะเรียบร้อยแล้ว เปิดต้อนรับนักท่องเที่ยว ถ่าย พ.ศ. 2555

ในทศวรรษ 2550 ภายหลังจากการประกาศใช้แผนแม่บทอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ ทางรัฐบาลได้เร่งศึกษาวิจัยหาข้อมูลเพื่อมาปรับปรุงสภาพแวดล้อมของถนนราชดำเนินและวัดราชนัดดารามวรวิหารเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยใช้กลยุทธ์ให้ชุมชนมีส่วนร่วม ดังนั้นรัฐบาลและสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จึงว่าจ้างนักวิชาการอิสระมาดำเนินการวิจัย บริษัทที่ได้รับทุนเก็บข้อมูลและสอบถามความพึงพอใจของคนในชุมชนโดยรอบถนนราชดำเนินคือ บริษัท A - Seven Corporation CO.,LTD. มาทำการเก็บข้อมูลของย่านและชุมชนต่าง ๆ โดยรอบพื้นที่ถนนราชดำเนิน โดยทำเป็น “โครงการศึกษา วิเคราะห์เสนอแนะแนวทางการรักษาฟื้นฟูและพัฒนาย่านประวัติศาสตร์ บริเวณพื้นที่ถนนราชดำเนิน โดยการมีส่วนร่วม

ของชุมชน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” และเริ่มต้นทำสัญญาระหว่างรัฐบาลกับบริษัทเพื่อทำงานวิจัยเมื่อ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2552 มีระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย 360 วัน มีกำหนดส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2553 เมื่อดำเนินโครงการวิจัยเก็บข้อมูล จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งขึ้นมารับผิดชอบคือ “คณะกรรมการบริหารพื้นที่พิเศษถนนราชดำเนิน” (กบพร) มีนายกรัฐมนตรี หรือคนที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานคณะกรรมการฯ ดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหาร การพัฒนาพื้นที่พิเศษถนนราชดำเนิน พ.ศ. 2547 ข้อ 5 ให้มีคณะกรรมการบริหารพื้นที่พิเศษถนนราชดำเนิน (A - Seven Corporations CO.,LTD., ม.ป.พ) และข้อมูลด้านวงเงินจาก หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ออนไลน์ หัวเรื่อง “สร้างแลนด์มาร์ก! คลสช.ปัดฝุ่นที่ริม ถ.ราชดำเนินสร้างลานเฉลิมพระเกียรติ 566 ลาน” (หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์, 2562)

วัตถุประสงค์ของรัฐบาลในการดำเนินงานวิจัยและการจัดตั้ง “กบพร” คือ การเล็งเห็นว่าพื้นที่โดยรอบถนนราชดำเนินเป็นแหล่งเสื่อมโทรมไม่น่าดู รัฐบาลโดยคณะกรรมการจึงมีแนวคิดที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านประวัติศาสตร์สำคัญรอบ ๆ ถนนราชดำเนินให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ และจากในแผนแม่บทฯ ได้กำหนดให้บริเวณเชิงสะพานผ่านฟ้า และบริเวณลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ให้เป็นประตูสู่กรุงรัตนโกสินทร์ ดังนั้น แนวคิดเรื่อง การกำหนดประตูเมืองให้อยู่บริเวณนี้จึงเพิ่งเกิดขึ้นจากแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา

จากผลการรายงานฉบับสมบูรณ์ในการเก็บข้อมูลของบริษัท A - Seven Corporation CO.,LTD. ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “กบพร” ได้ให้ความเห็นชอบโครงการที่จะดำเนินงานในพื้นที่ถนนราชดำเนินระหว่าง พ.ศ. 2551 - 2555 มีทั้งสิ้น 9 โครงการ วงเงินลงทุนรวม 1.69 พันล้านบาท ดังนี้

1. โครงการออกแบบก่อสร้างลานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ วงเงิน 566 ล้านบาท
 2. โครงการพัฒนาพื้นที่พิเศษบริเวณลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ดำเนินการโดย กทม. วงเงิน 6.5 ล้านบาท
 3. โครงการอุโมงค์เดินลอดถนนราชดำเนินกลาง (บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย) โดย กทม. วงเงิน 107 ล้านบาท
 4. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ริมถนนราชดำเนินกลางและบริเวณโดยรอบ โดย กทม. วงเงิน 387 ล้านบาท
 5. โครงการปรับปรุงอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง (ภายนอก) โดย สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และกรุงเทพฯ วงเงิน 431 ล้านบาท
 6. โครงการปรับปรุงอาคารโดยรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย โดย สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และ กทม. วงเงิน 48.5 ล้านบาท
 7. โครงการอุโมงค์ทางเดินลอดถนนราชดำเนินกลาง (บริเวณลานเฉลิมพระเกียรติ สนามหลวง) โดย กทม. วงเงิน 28 ล้านบาท
 8. โครงการพัฒนาพื้นที่ถนนข้าวสาร โดย กทม. วงเงิน 81 ล้านบาท
 9. โครงการพัฒนาพื้นที่หลังอาคารราชดำเนิน โดย สำนักงานทรัพย์สินฯ วงเงิน 62.4 ล้านบาท
- ทั้ง 9 โครงการข้างต้นนี้พบว่ามีการดำเนินการแล้วเสร็จจำนวน 6 โครงการ คือ โครงการที่ 2, โครงการที่ 4 - 6 และโครงการที่ 8 - 9

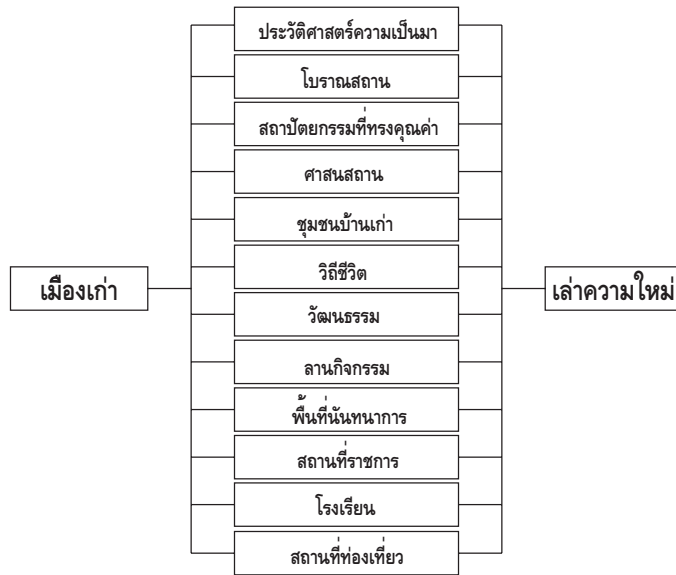
กระบวนการเก็บข้อมูลของบริษัท A - Seven Corporation CO.,LTD. ได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนต่าง ๆ รอบ ๆ ถนนราชดำเนินรวม 14 ชุมชน ได้แก่

ชุมชนหลังวัดราชนัคตา	ชุมชนวัดเทพธิดารามวรวิหาร	ชุมชนตรอกคิลิป - ตึกดิน
ชุมชนแพรงนรา	ชุมชนแพรงภูธร	ชุมชนแพรงสรรพศาสตร์
ชุมชนตรอกสาเก	ชุมชนโบสถ์พรหมณ์	ชุมชนมัลลียัดจักรพงษ์
ชุมชนหลังป้อมมหากาฬ	ชุมชนบวรรังสี	ชุมชนวังกรมสมมตอมรพันธ์
ชุมชนมัลลียัดบ้านตึกดิน	ชุมชนเขียนนิวาสน์ - ตรอกไก่แจ้	

จากการเก็บข้อมูลบริษัทฯ ได้สอบถามความพึงพอใจในรูปแบบการฟื้นฟู การอนุรักษ์ชุมชน ต่อผู้นำชุมชนข้างต้น ในที่นี้ขอมุ่งเน้นกรณีศึกษาชุมชนหลังวัดราชนัคตาฯ ข้อเสนอของบริษัทต่อชุมชน เรื่องวิธีการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่าชุมชนหลังวัดราชนัคตาพึงพอใจในวิธีการใด ระหว่างแนวคิด ที่หนึ่ง คือ เมืองเก่าเล่าความใหม่ แนวคิดที่สอง คือ เลาะริมรั้วทั่วรอบกรุง

แนวคิดที่หนึ่ง คือ เมืองเก่าเล่าความใหม่

เป็นแนวคิดในการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพของพื้นที่โครงการ ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีประวัติความเป็นมา อันยาวนาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยแนวความคิดนี้ต้องการสื่อถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบริเวณโครงการ ออกมาในรูปแบบของการนำเรื่องราวเก่า ๆ จากอดีตซึ่งได้เลือนหายไปกลับมาเล่าใหม่อีกครั้ง พร้อมทั้งนำเสนอสิ่งใหม่ผสมผสานเรื่องราวในอดีตอย่างลงตัว ทั้งนี้ รูปแบบการพัฒนาจะเกิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่แทรกซึมไปทั่วทั้งพื้นที่โครงการ เพื่อให้คนภายนอกได้รับรู้และเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ อย่างถ่องแท้จากกิจกรรมและการเที่ยวชมโครงการ ซึ่งนอกจากการพัฒนาและปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วยังมีการอนุรักษ์และปรับปรุงสถาปัตยกรรมและสถานที่สำคัญในชุมชน รวมถึงฟื้นฟูย่านเก่าในอดีต ให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง โดยผู้ที่เข้ามาในพื้นที่จะค่อย ๆ เรียนรู้ และเดินทางเก็บเกี่ยวเรื่องราวประวัติศาสตร์ ไปพร้อมกับการสัมผัสความหลากหลายของวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง จนประกอบขึ้นเป็นองค์ความรู้และ ประสบการณ์เฉพาะตัวที่ได้รับจากการเที่ยวชมย่านประวัติศาสตร์ (A - Seven Corporation CO., LTD, ม.ป.พ) อย่างไรก็ตาม บริษัทฯ ได้ระบุถึงผลกระทบเชิงลบในการอนุรักษ์ชุมชนตามแนวคิดนี้ว่าจะทำให้คนในชุมชน สูญเสียความเป็นส่วนตัวในการดำรงชีวิตประจำวัน ในขณะที่ผลลัพธ์เชิงบวกก็จะเป็นการส่งเสริมกิจกรรม ทางเศรษฐกิจภายในชุมชนเพิ่มขึ้น รวมไปถึงช่วยฟื้นฟูวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้กลับมา บริษัทฯ ได้จำลองแผนภูมิแนวคิด เมืองเก่าเล่าความใหม่ดังรูปต่อไปนี้

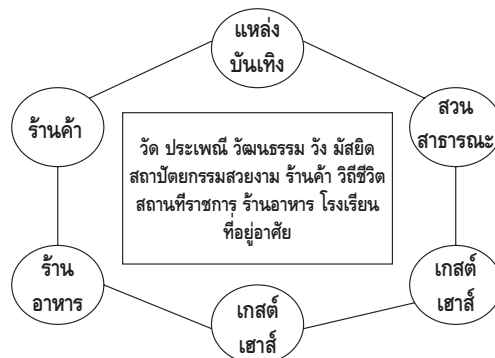

ที่มา: (A - Seven Corporation CO.,LTD., ม.ป.พ: 4 - 6,4 - 7)

แผนภูมิที่ 1 แสดงแนวคิดเมืองเก่าเล่าความใหม่ (จำลองเป็นแผนภูมิโดยผู้วิจัย)

แนวคิดที่สอง คือ เล่าริมรั้วทั่วรอบกรุง

เป็นแนวคิดในการพัฒนาที่นำลักษณะเด่นในภาพรวม ซึ่งอยู่รอบนอกของพื้นที่โครงการ เช่น ศาสนสถานสำคัญ สถานที่ราชการ พิพิธภัณฑ์ และย่านการค้าต่าง ๆ มาเป็นตัวแทนที่สื่อถึงเรื่องราวและประวัติความเป็นมาของพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันพื้นที่ภายในชุมชนจะได้รับการพัฒนาตามความต้องการพื้นฐานของแต่ละชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยบริษัทฯ ได้ชี้แจงเพิ่มเติมว่าแนวคิดนี้คือการให้คนภายนอกชุมชนสามารถเที่ยวชมเฉพาะภายนอกชุมชนหรือบริเวณถนนสายหลักเท่านั้น ทำให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตตามปกติโดยไม่ถูกรบกวนจากคนภายนอก ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมที่จะให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมก็อยู่ในพื้นที่รอบนอกชุมชน โดยผู้วิจัยได้ดัดแปลงแผนภูมิแนวคิด เล่าริมรั้วทั่วรอบกรุงของบริษัทเพื่อความเข้าใจง่ายขึ้นดังนี้

ที่มา: A - Seven Corporation CO., LTD., รายงานฉบับสมบูรณ์, น. 4 - 6,4 - 7.

แผนภูมิที่ 2 แสดงแนวคิดเล่าริมรั้วทั่วรอบกรุง (จำลองเป็นแผนภูมิโดยผู้วิจัย)

ผลจากการประชุมผู้นำชุมชน คือ ชาวชุมชนหลังวัดราชนัดดาเลือกแนวคิดที่ 2 คือ เลาะริมรั้วหัวรักรอบกรุง ซึ่งทางบริษัทได้นำแนวคิดนี้เพื่อไปนำเสนอต่อ คณะกรรมการ “กบพร” สืบต่อไป ในขั้นนี้ กนิษฐา ชิตช่วง (2560) ได้เสนอแนวคิดเพิ่มเติมไว้ในบทความเรื่อง Ratchadamnoen Avenue and the Community Development: A Case Study of the Ratchanadda Temple's Community ในวารสารการเมืองการปกครอง หลังช่วงเวลา ที่งานวิจัยของบริษัทเพิ่งเสร็จว่า ควรจะให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนทุกฝ่าย ได้แก่ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะรูปแบบการทำย่านร้านอาหารย้อนยุค ในแนวอาหารริมทาง (street food) เนื่องจากคนส่วนใหญ่ในชุมชนหลังวัดราชนัดดาประกอบอาชีพค้าขายมากที่สุด โดย กนิษฐา ชิตช่วง ได้เสนอตัวอย่างรูปแบบการจัดร้านแบบเพิงข้างทางเพื่อขายอาหารสะอาดน่ารับประทานมากขึ้น

ต่อมาใน พ.ศ. 2557 ภายใต้รัฐบาลของ นายกรัฐมนตรี น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้มีความคืบหน้าของโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ โดยศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (UddC) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งทำหน้าที่เป็นแกนกลาง (Platform) เพื่อประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในด้านการพัฒนาเมืองตามโครงการต่าง ๆ ที่มึ้นนั้น ได้ผลักดันให้เกิดโครงการฟื้นฟูเมืองในส่วนของพื้นที่โดยรอบถนนราชดำเนินอย่างเป็นทางการ ผ่านโครงการวางแผนการใช้พื้นที่ถนนราชดำเนิน ภายใต้ชื่อโครงการคือ “โครงการวางแผนพัฒนาพื้นที่บริเวณถนนราชดำเนินกลาง” เพื่อนำเสนอให้พัฒนาพื้นที่รอบถนนราชดำเนินเป็นแหล่งธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยในโครงการได้แบ่งพื้นที่ถนนราชดำเนินออกเป็น 4 โซนด้วยกันดังนี้ คือ (ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง, 2557)

โซนที่ 1 ประตูสู่การเรียนรู้

ครอบคลุมบริเวณสองฝั่งถนนราชดำเนินกลางตั้งแต่สะพานผ่านฟ้าลีลาศจนถึงอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้จากอดีตสู่พื้นที่การเรียนรู้ร่วมสมัย โดยส่งเสริมนิเวศแห่งการเรียนรู้ การฟื้นฟูสภาพจากระบบกิจกรรมที่เคยมีบทบาทสำคัญในอดีต (ศาลาเฉลิมไทย) และการบูรณาการพื้นที่ทางขึ้น-ลงสถานีรถไฟฟ้า อุโมงค์ทางเดินเชื่อมใต้ดิน และพื้นที่จอดรถใต้ดินในอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง ช่วงนี้ประกอบด้วยนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ และหอศิลป์ร่วมสมัย เป็นต้น

โซนที่ 2 จัดสรรแห่งปัญญาและสันตนาการ

ครอบคลุมบริเวณโดยรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ซึ่งมีความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ในการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอุดมการณ์ของผู้คนในหลายยุคสมัยที่ผ่านมา ล้อมรอบด้วยร้านอาหารและเครื่องดื่ม โดยพื้นที่โซนที่ 2 เป็นส่วนพื้นที่การพัฒนาที่มีความต่อเนื่องกับพื้นที่โซนที่ 1 ซึ่งมีโครงการพัฒนาศูนย์รถไฟฟ้าใต้ดินอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และพื้นที่ทางขึ้นลงสถานี ซึ่งตามแผนการพัฒนาโครงการโดย รฟม. (รถไฟฟ้ามหานคร) และการปรับปรุงคุณภาพของระบบทางเดินเท้าและทางจักรยาน ตลอดจนทางเข้าอาคารให้เป็นไปตามมาตรฐานการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล

โซนที่ 3 ก้าวหน้านวัตกรรม

ครอบคลุมบริเวณตั้งแต่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจนถึงสี่แยกคอกวัว มีศักยภาพเชิงที่ตั้งคือเป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากถนนข้าวสารและบางลำพู ซึ่งเป็นย่านการค้าเพื่อการท่องเที่ยวระดับประเทศที่มีความคึกคักและมีชีวิตชีวาตลอด 24 ชั่วโมง บทบาทในการพัฒนาพื้นที่โซนที่ 3 จึงเป็นการสนับสนุนพื้นที่โซนที่ 2 และ 4 โดยกำหนดให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ด้านความก้าวหน้าของนวัตกรรมไทย ซึ่งประกอบด้วยการใช้ประโยชน์อาคารเป็นหอสมุดนวัตกรรม 24 ชม. มีอาคารจัดแสดงความก้าวหน้าขององค์กรไทยที่มีวิสัยทัศน์และบทบาทในการผลิตคิดค้นนวัตกรรมเพื่อสังคม (Social innovation) อันเป็นต้นแบบการพัฒนาประเทศ

โซนที่ 4 ไทยทำ-ไทยคิด

พื้นที่โซนที่ 4 ครอบคลุมบริเวณตั้งแต่สี่แยกคอกวัวจนถึงสะพานผ่านพิภพลีลา นับเป็นโซนที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดและเป็นตำแหน่งยุทธศาสตร์ในการผ่านเข้าสู่ถนนราชดำเนินกลางทางด้านสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ความโดดเด่นของพื้นที่โซนนี้เป็น “ภาพจำ” ของย่านในการแสดงออกและจับจ่ายสินค้า (Exhibition Areas) เนื่องจากในอดีต บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของห้างสรรพสินค้าฝรั่งที่ใหญ่ที่สุดในพระนคร ตลอดจนศูนย์แสดงสินค้าสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม รวมทั้งร้านผดุงชีพที่เป็นแหล่งขายสินค้าหัตถกรรมและของเล่นแห่งแรกของกรุงเทพมหานคร ในเชิงทำเลที่ตั้ง พื้นที่โซนนี้ยังมีศักยภาพในการเชื่อมโยงกับระบบการท่องเที่ยวอื่น ๆ ภายในกรุงรัตนโกสินทร์ และในอนาคตมีโครงการพัฒนาลานเฉลิมพระเกียรติฯ และสถานีขึ้น-ลงรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีส้มจำนวน 1 สถานี ซึ่งจะเป็นแม่เหล็กดึงดูดกลุ่มคน และทำให้พื้นที่โซนนี้มีศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่สูงชันกว่าในปัจจุบัน ในโซนที่ 4 นี้ จะรวมถึงที่ตั้งของโรงแรมรัตนโกสินทร์ด้วย

ทั้งนี้ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (UddC) ได้ทำการเก็บข้อมูลการวิจัยเพื่อออกแบบ “โครงการวางแผนพัฒนาพื้นที่บริเวณถนนราชดำเนินกลาง” เป็นเวลา 4 เดือนระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ภายหลังเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2557 เมื่อเกิดการรัฐประหารโดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (ค.ส.ช.) โครงการนี้ไม่ได้หยุดชะงักแต่อย่างใด เนื่องจากรัฐบาลชุดใหม่ที่มาโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีได้ดำเนินการทบทวนโครงการดังกล่าวอีกรอบ และมีมติคณะรัฐมนตรีให้สานต่อโครงการดังกล่าวจำนวน 9 โครงการตามที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นของบทนี้ ในรูปแบบ “โครงการสร้างแลนด์มาร์กของกรุงเทพฯ” (หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์, 2562)

ในช่วงเวลาเดียวกันกับที่มีงานวิจัยของภาครัฐและเอกชนทั้งสององค์กรข้างต้น ผู้นำชุมชนหลังวัดราชนัดดา คือ คุณธนากร สวรรักษ์และคณะทำงานพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองตามความต้องการของคนภายในชุมชนควบคู่ไปด้วย และสรุปผลการดำเนินงานในรูปแบบรายงานสองเล่ม คือ

1. รายงานจัดทำแผนแม่บทชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ พ.ศ. 2554 ซึ่งมีวัตถุประสงค์คือ ให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองและดำเนินการพัฒนาชุมชนทางกายภาพ รวมไปถึงผู้คนภายในชุมชนมีคุณภาพชีวิตภายใต้กรอบแนวคิดแผนพัฒนาของกรุงเทพมหานครสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่ จากแผนพัฒนานี้ทำให้ชุมชนหลังวัดราชนัดดาได้รับการสนับสนุนงบประมาณตามแผนฯ และนำไปปรับปรุงหลังคาทางเดินของชุมชนด้านทิศตะวันตก ตามภาพด้านล่าง

ภาพที่ 6 แสดงการสร้างหลังคาคลุมทางเดินในชุมชนด้านตะวันตก ซึ่งจะเป็นพื้นที่ค้าขายและอยู่อาศัยของชุมชน เพื่อให้ดูสวยงามและสะอาดตา แทนการใช้ร่มผ้าใบมาทางระเกะระกะ

2. รายงานการจัดทำโครงการประกวดชุมชนปลอดภัย พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นรายงานสรุปผลการดำเนินกิจกรรมทำความสะอาดภายในชุมชน การคัดแยกขยะ การเติมจุลินทรีย์ในแหล่งน้ำเพื่อให้ น้ำมีค่าออกซิเจนเพิ่มขึ้น เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ร่วมมือกันระหว่าง เขตพระนคร สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และคนภายในชุมชน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชนทั้งสองโครงการข้างต้นเป็นโครงการระยะสั้นที่มีคนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครอบคลุมทั้งชุมชน เมื่อผู้วิจัยพิจารณาถึงเงื่อนไขที่ทำให้กิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้เป็นกิจกรรมของคนทั้งหมดนั้น สืบเนื่องมาจากการที่ภูมิหลังของคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่นี้มีความเป็นอยู่แบบปัจเจกชนมาก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติการจัดตั้งชุมชนในทศวรรษ 2530 การดำเนินงานจึงไม่ได้เป็นภาพรวมของทั้งชุมชน แต่เป็นกิจกรรมเฉพาะคนที่สนใจเท่านั้น ความเป็นชุมชนของคนในพื้นที่หลังวัดราชนัดดาจึงขาดความเป็นเอกภาพ และขาดการสื่อสารภายในชุมชนอย่างทั่วถึง

ระยะที่ 3 พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน (พ.ศ.2562) การปรับตัวของคนในชุมชนหลังวัดราชนัดดา เพื่อรองรับแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ภายหลังจากที่การจัดทำโครงการวิจัยขนาดใหญ่ จำนวน 2 โครงการ ของคณะผู้จัดทำบริษัท A - Seven Corporation CO.,LTD., และของหน่วยงาน UddC และงานวิจัยย่อยของผู้นำชุมชนฯ เสร็จสมบูรณ์ตามที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนหลังวัดราชนัดดา อีกครั้ง และใช้วิธีสังเกตการณ์ภายในชุมชนหลังวัดราชนัดดา จนได้ข้อสรุปว่า การปรับตัวและเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหลังวัดราชนัดดา ในระยะที่ 3 นับตั้งแต่พ.ศ. 2553 เป็นต้นมานั้น ไม่ได้มาจากผลของโครงการวิจัยทั้ง 2 โครงการแต่อย่างใด ทว่าการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชนฯ โดยเฉพาะในด้านการขยายตัวทางธุรกิจการจัดทำที่พักแบบโฮสเทล และโรงแรมขนาดกลาง รวมถึงการประกอบอาชีพการค้าของคนในชุมชนหลังวัดราชนัดดา นั้น กลับเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงมาจากการที่รัฐบาลประกาศใช้แผนแม่บทอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 รวมถึงการที่รัฐบาลประกาศใช้ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 (ประกาศคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เรื่อง แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ในราชกิจจานุเบกษา

เล่มที่ 128 ตอนพิเศษ 67 ง ลงวันที่ 17 มิถุนายน 2554) ทั้งนี้การขยายตัวด้านธุรกิจและการค้าภายในชุมชนหลังวัดราชนัสดาฯ มี 3 ลักษณะด้วยกันคือ

ลักษณะที่หนึ่ง

คือ กลุ่มนักธุรกิจรายย่อยสนใจที่จะลงทุนภายใต้แผนดังกล่าว โดยเฉพาะในรูปแบบการลงทุนสร้างโรงแรมขนาดกลาง ในย่านถนนราชดำเนิน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านักธุรกิจที่สนใจลงทุนด้านนี้รายแรก คือ เจ้าของกิจการโรงแรมบ้านดินสอ ซึ่งเป็นโรงแรมขนาดกลางรายแรกของย่านราชดำเนิน (ทั้งนี้ไม่นับเจ้าของธุรกิจโรงแรมขนาดกลาง เช่น โรงแรมรัตนโกสินทร์ และโรงแรมมาเจสติค² ที่ดำเนินการมาก่อนทศวรรษ 2520) และตามมาด้วยนักลงทุนอื่น ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การขยายตัวของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กหลังทศวรรษ 2550

1. ผู้เปิดกิจการโรงแรมขนาดกลางจากแรงจูงใจของรัฐบาลในสมัยนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา

ที่สำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่กิจการโรงแรมบ้านดินสอ เจ้าของกิจการ³ มีภูมิลำเนาเดิมที่จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบอาชีพด้านธุรกิจก่อสร้างมาก่อน จากนั้นการที่รัฐบาลสมัยนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตรได้ประกาศแผนอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2545 ได้เป็นแรงจูงใจให้เจ้าของโรงแรมมาลงทุนด้านที่พักในใจกลางเกาะรัตนโกสินทร์เพื่อเป็นอีกทางเลือกของนักท่องเที่ยวในการหาที่พักที่สะอาดน่าอยู่มากกว่าที่พักในย่านถนนข้าวสารซึ่งมีลักษณะเป็น เกสต์เฮ้าส์ และโฮสเทล โรงแรมบ้านดินสอจึงเกิดขึ้นราว พ.ศ. 2545 จากการซื้อบ้านเก่าแก่ในตรอกคิลป์มาปรับปรุงเป็นโรงแรมขนาดเล็กก่อน ดังรูปข้างล่าง

ภาพที่ 7 ภาพโรงแรมบ้านดินสอในตรอกคิลป์ ถนนดินสอ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2557 (ภาพด้านซ้าย) ภาพโรงแรมบ้านดินสอแห่งที่สองบริเวณหัวมุมถนนดินสอ ใกล้กับอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถ่าย พ.ศ. 2560 (ภาพตรงกลาง) และ ภาพแสดงบรรยากาศห้องอาหารของโรงแรมบ้านดินสอ ริมนถนนดินสอ (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2561) (ภาพด้านขวา)

² โรงแรมมาเจสติค ยกเลิกกิจการไปเมื่อประมาณ ทศวรรษ 2540

³ เจ้าของกิจการไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ

เนื่องจากโรงแรมบ้านดินสอในบริเวณตรอกคิลิปมีพื้นที่ไม่กว้างมากจึงไม่มีสถานที่สำหรับทำห้องอาหาร ดังนั้นในเวลาต่อมาเจ้าของกิจการจึงได้ไปหาทำเลซื้อที่ดินริมถนนด้านหัวมุมถนนดินสอ เปิดกิจการโรงแรมบ้านดินสออีกแห่งหนึ่ง ซึ่งมีพื้นที่ทำห้องอาหารขนาดย่อมได้ดังรูป

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่แผนกต้อนรับของโรงแรมบ้านดินสอถึงข้อมูลผู้เข้าพัก ทำให้ทราบว่าผู้เข้าพักในโรงแรมนี้มีหลากหลาย ได้แก่ ชาวต่างประเทศและคนไทยที่เดินทางมาจากต่างจังหวัดซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่เข้ามางานสัมมนาในกรุงเทพฯ ส่วนห้องอาหารของโรงแรมบ้านดินสอสามารถบริการข้าราชการในละแวกนี้ที่มารับประทานอาหารกลางวัน เช่น ข้าราชการของสำนักงานกรุงเทพมหานคร รวมถึงผู้ที่สัญจรผ่านไปมาโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลเฉลิมฉลองที่สำคัญในย่านถนนราชดำเนินเป็นต้น (คุณรัศมี แซ่ตัน, สัมภาษณ์, พ.ศ. 2561)

2. คุณมนตรี จิตต์จารึก เจ้าของบริษัทอสังหาริมทรัพย์ รังสิยา อินเตอร์เนชั่นแนลกรุ๊ป ได้เปิดดำเนินกิจการโรงแรม Siam Champs-Elysées Unique Hotel โดยดัดแปลงจากอาคารเดิมซึ่งสร้างขึ้นบนที่ดินซื้อต่อจากทายาทของคุณพระศรีสาคร ในราวปลายทศวรรษ 2520 โดยอาคารที่สร้างนี้เจ้าของใหม่คือ คุณมนตรี จิตต์จารึก ได้ลงทุนเป็นสถานที่ประกอบการหลายประเภท มาเป็นลำดับนับตั้งแต่การทำธุรกิจห้องเช่าอาทิ สำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพ 2 มาเช่าดำเนินงานชั่วคราวระหว่างทศวรรษ 2530 - 2550 (ระบบขนส่งสาธารณะ, ม.ป.ป.) การทำสถานที่ฟังเพลง (Pub) และในปัจจุบันคือ การเปิดบริการธุรกิจโรงแรม Siam Champs-Elysées Unique Hotel ดังรูป

ภาพที่ 10 แสดงด้านข้างและด้านหน้าของอาคารของบริษัทรังสิยาอินเตอร์เนชั่นแนลกรุ๊ป มหาชน ก่อนปรับปรุงเป็นโรงแรม Siam Champs-Elysées Unique Hotel (ถ่ายพ.ศ. 2553) (ภาพด้านซ้ายและภาพตรงกลาง) และภาพแสดงโรงแรม Siam Champs-Elysées Unique Hotel ในปัจจุบัน (ถ่าย พ.ศ. 2561) (ภาพด้านขวา)

3. เจ้าของกิจการภัตตาคารศรแดง เมฆาลัย ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยสอบถามคนในชุมชนหลังวัดราชชนิตดาบจะเล่าว่าเจ้าของภัตตาคารศรแดง เมฆาลัย ในปัจจุบัน (ผู้วิจัยไม่ทราบชื่อ) ได้ทำการซื้อกิจการมาจากเจ้าของเดิมซึ่งเปิดกิจการภัตตาคารศรแดงมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เมื่อซื้อกิจการมาแล้วก็ยังคงเปิดขายอาหารเหมือนเดิมเท่าที่มีการซ่อมแซมและตกแต่งสถานที่ใหม่ให้สวยงามขึ้น ครั้นภายหลังรัฐบาลประกาศแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 เจ้าของกิจการภัตตาคารศรแดง เมฆาลัย ได้ต่อเติมพื้นที่ในส่วนสถานที่จอดรถและเขตที่อยู่อาศัยของเจ้าของภัตตาคารเป็นโรงแรมขนาด 3 ดาว มีห้องพักจำนวน 36 ห้อง และห้องประชุมอีกสองห้อง มีลานจอดรถ สำหรับจอดรถได้ 50 คัน (อนุสรา ทองอุไร, 2560) ดังภาพ

ภาพที่ 12 แสดงภัตตาคารศรีแดงเมฆาลัย ปรับปรุงให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว (ถ่ายพ.ศ. 2560) (ภาพด้านซ้ายและภาพตรงกลาง) และภาพอาคารที่พักของโรงแรมศรีแดงเมฆาลัย ที่เริ่มก่อสร้างมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2557 ตั้งอยู่ด้านหลังของภัตตาคารศรีแดง เมฆาลัย (ถ่ายเมื่อพ.ศ. 2562) (ภาพด้านขวา)

ลักษณะที่สอง

คือ การลงทุนกิจการที่พักแบบโฮสเทล⁴ (วลัยลักษณ์ สุขจันทร์, 2560: 1) ซึ่งมีทั้งนายทุนที่เป็นคนในชุมชนหลังวัดราชนัฑดาฯ ที่พัฒนาบ้านพักของตนเองมาเป็น โฮสเทล เช่นกิจการ Baan 89 Hostel กับนายทุนที่เป็นคนนอกชุมชนฯและเข้ามาซื้อบ้านและที่ดินจากคนในชุมชนมาเปิดเป็นกิจการโฮสเทล ได้แก่ กิจการ Here Hostel เป็นต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

กิจการโฮสเทลในกลุ่มนี้มาจากการนำบ้านเก่าของข้าราชการหรือชนชั้นกลาง หรืออาคารพาณิชย์เดิมในชุมชนหลังวัดราชนัฑดา มาดัดแปลงเป็นโฮสเทล เท่าที่ผู้วิจัยรวบรวมได้ ได้แก่

1. เจ้าของกิจการ Here Hostel ได้ทำการซื้อบ้านพักข้าราชการ คือ บ้านของพระยาภักดี มาซ่อมแซมดัดแปลงเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ดังภาพถ่าย และอาจกล่าวได้ว่า Here Hostel เป็นกิจการโฮสเทลแรก ๆ ในชุมชนหลังวัดราชนัฑดา โดยเปิดกิจการในช่วงทศวรรษ 2550 ซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับกิจการโรงแรมบ้านดินสอ

ภาพที่ 14 ด้านหลังและด้านหน้าของ Here Hostel ตั้งอยู่ใกล้กับวัดราชนัฑดารามารวิหารซึ่งดัดแปลงมาจากบ้านของพระยาภักดี (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2561)

⁴ โฮสเทล หมายถึง ที่พักลักษณะคล้ายหอพักที่ต้องนอนรวมกัน ใช้พื้นที่ร่วมกัน มีทั้งแบบห้องพักรวมหญิงล้วน และห้องพักรวมทั่วไป ส่วนมากเป็นเตียง 2 ชั้น หลายเตียงจัดวางในห้องเดียวกัน มีห้องน้ำ และพื้นที่ส่วนกลางให้ผู้ใช้ประโยชน์ และทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งนี้โฮสเทลบางแห่งยังมีห้องพักร่วมส่วนตัวพร้อมห้องน้ำในตัวและห้องพักร่วมส่วนตัวแบบใช้ห้องน้ำร่วมกันไว้ให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการความเป็นส่วนตัว”

2. โฮสเทล Bann 89 เป็นโฮสเทลที่เจ้าของบ้านนำบ้านพักมาดัดแปลงเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวดังรูป

ภาพที่ 15 แสดงด้านหน้าของโฮสเทล Baan89 จุดเด่นของโรงแรม Baan 89 คือ เน้นความสะอาดและราคาไม่แพง ดังรูป

ภาพที่ 16 ภาพแสดงด้านในและด้านหน้าของโฮสเทล Baan 89 (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2559) และลูกค้าของโรงแรม Baan 89 มาพักแรมสองสามวันเพื่อไปท่องเที่ยวต่อยังประเทศกัมพูชา (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2559)

หากวิเคราะห์ถึงการขยายตัวของธุรกิจที่พักแบบโรงแรมขนาดกลางและที่พักแบบโฮสเทล พบว่าโฮสเทลจะเน้นเป้าหมายที่ลูกค้าชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ก่อนไปเที่ยวต่อในประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียนเป็นหลัก ส่วนธุรกิจโรงแรมขนาดกลาง จะเน้นการบริการด้านอาหารและการจัดเลี้ยง การจัดประชุมสัมมนา กลุ่มลูกค้าจึงใหญ่กว่าและครอบคลุมทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การเติบโตของธุรกิจทั้งสองประเภทต่างก็ต้องอาศัยกลยุทธ์ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้มีจุดขายที่สำคัญเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและลูกค้าให้มาใช้บริการดังต่อไปนี้

กลยุทธ์ของนักธุรกิจในการดำเนินการโฆษณาประชาสัมพันธ์โรงแรมและโฮสเทลเพื่อดึงดูดลูกค้า

จากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เจ้าของกิจการบางคน ผู้วิจัยสามารถสรุปถึงกลยุทธ์ในการประกอบกิจการธุรกิจการโรงแรมได้ดังนี้

1. การดึงดูดเด่นของประวัติศาสตร์ในย่านถนนราชดำเนินมาเป็นอัตลักษณ์ของโรงแรม เช่น โรงแรมบ้านดินสอ ตั้งชื่อจากย่านเก่าแก่ของถนนดินสอ และตกแต่งภายในตัวโรงแรมด้วยรูปภาพ ที่สะท้อนประวัติศาสตร์ของถนนราชดำเนินและสถานที่สำคัญ อาทิ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ดังรูป

ภาพที่ 18 แสดงการตกแต่งบริเวณชั้นลอยของโรงแรมบ้านดินสอ (ถ่ายพ.ศ. 2559) (ภาพด้านซ้าย) และภาพแสดงป้ายโฆษณาด้านหน้าโรงแรมบ้านดินสอ (ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2562)

โรงแรมสยามมองอะเลเซ ใช้กลยุทธ์ตั้งชื่อโรงแรมตามประวัติศาสตร์การตัดถนนราชดำเนินในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระราชดำริให้ถนนราชดำเนินเป็นย่านธุรกิจแบบในย่านมองอะเลเซในปารีส

ส่วนภัตตาคารศรีแดงเมธวลัยแอนด์เรสซิเดนซ์ มีจุดขายคือเมนูอาหารที่คงคุณภาพแบบดั้งเดิม ตั้งแต่สมัยทศวรรษ 2500 รวมถึงมีนักร้องและดนตรีที่บรรเลงเพลงย้อนยุคสมัยวงดนตรีสุนทราภรณ์ สำหรับผู้ที่ชื่นชอบบรรยากาศในอดีตยุควงดนตรีสุนทราภรณ์ครองความนิยม

2. กลยุทธ์ด้านราคา โรงแรมในชุมชนหลังวัดราชนัดดาจะมีราคาระหว่าง 1500 - 650 บาท ซึ่งเป็นราคาที่ปานกลาง แต่มีความคุ้มค่าสำหรับลูกค้า เนื่องจากมีความสะอาด สะดวก สบายของสถานที่พัก อาหารเช้า และระบบอินเทอร์เน็ตไวไฟ

3. กลยุทธ์การโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยใช้ระบบออนไลน์ ได้แก่ การโฆษณาผ่านเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงลูกค้าทั่วโลก เช่น เว็บไซต์ booking.com (booking.com., ม.ป.ป.) หรือ Traveloka.com (Traveloka.com [ม.ป.ป.]) เป็นต้น โดยทุกโรงแรมจะให้ข้อมูลที่สำคัญเพื่อสะดวกต่อการตัดสินใจจองห้องพักของลูกค้าคือ ทำเลที่ตั้งและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญใกล้เคียง อาทิ ภูเขาทอง พระบรมมหาราชวัง และแหล่งซื้อสินค้าบริเวณถนนข้าวสาร รวมถึงสนามบินที่ใกล้ที่สุด และการบริการสถานที่จอดรถ เป็นต้น

ผลประกอบการโดยรวมของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางภายในชุมชน

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยและการสัมภาษณ์พนักงานต้อนรับของโรงแรม อาทิ โรงแรมบ้านดินสอ พบว่า กลุ่มลูกค้าของโรงแรมมีตั้งแต่ชาวต่างชาติ ชาวตะวันตก ชาวจีน และคนไทยที่เดินทางมาจากต่างจังหวัด

เพื่อมาประชุมหรือลั้มนานาในกรุงเทพฯ (คุณรัศมี แซ่ตัน, พนักงานต้อนรับโรงแรมบ้านดินสอ, สัมภาษณ์, พ.ศ. 2561) โดยปริมาณของลูกค้านั้นมีความไม่แน่นอน หากประเทศไทยอยู่ในช่วงของการเฉลิมฉลองหรือมีพระราชพิธีต่าง ๆ ลูกค้าของโรงแรมก็จะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำเลที่ตั้งของโรงแรมบ้านดินสอ ซึ่งอยู่หัวมุมถนนดินสอจะสามารถรองรับและให้บริการลูกค้าชาวที่มารับประทานอาหารเช้าจนถึงเย็นได้มากเป็นพิเศษ แต่ถ้าช่วงเวลาใดกรุงเทพฯ ว่างเว้นจากการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ลูกค้าจอร์ที่มารับบริการด้านอาหารก็ลดลงด้วย

ลักษณะที่สาม คือ การปรับตัวของผู้ค้ารายย่อยในชุมชน

ผู้ค้ารายย่อยที่อาศัยอยู่ในชุมชนหลังวัดราชันดาดา ซึ่งประกอบธุรกิจด้านอาหารและเครื่องดื่ม หรือที่นิยมเรียกกันว่า “อาหารตามสั่ง” นั้น ยังคงดำเนินการค้าต่อมา และเน้นการขายให้กับกลุ่มลูกค้าที่ทำงานในอาคารริมถนนราชดำเนินเป็นหลัก แม้ว่าผู้เช่าอาคารริมถนนราชดำเนินจะเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยเป็นกลุ่มธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ และบริษัทเอกชนโทรคมนาคม มาเป็นกลุ่มผู้จัดแสดงศิลปะ ได้แก่ กลุ่มผู้ดำเนินกิจการหอแสดงประวัติศาสตร์และศิลปะ “นิทรรศรัตนโกสินทร์” ตลอดจน “หอศิลปะร่วมสมัย” และศูนย์ศึกษาอาเซียน สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น จากการสังเกตการณ์เก็บข้อมูลกลุ่มลูกค้าที่มาซื้ออาหารและเครื่องดื่มของครอบครัว “พรทิตสรณ์” พบว่าร้านอาหารตามสั่งนี้จะมีเวลาทำการช่วงเดียวกันกับองค์กรดังกล่าว คือเปิดขายอาหารและเครื่องดื่มเฉพาะวันอังคารถึงวันอาทิตย์ และหยุดทุกวันจันทร์เช่นเดียวกับนิทรรศรัตนโกสินทร์ ดังปรากฏตามภาพ

ภาพที่ 20 แสดงพนักงานของศูนย์แสดงศิลปะและประวัติศาสตร์ “นิทรรศรัตนโกสินทร์” มารับประทานอาหารตามสั่งของร้านในครอบครัว “พรทิตสรณ์” (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2557)

ครั้นเมื่อสภาพแวดล้อมในบริเวณชุมชนเปลี่ยนแปลงไปช่วงหลังพ.ศ. 2557 เป็นต้นมาจากธุรกิจโฮสเทลขึ้นอย่างแพร่หลาย ทำให้กลยุทธ์ในการขายอาหารตามสั่งของครอบครัวพรทิตสรณ์ ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาเพื่อรองรับกลุ่มลูกค้าใหม่ ๆ คือ ชาวต่างชาติที่มาพักในโฮสเทลหรือสัญจรผ่านไปมาด้วย ดังนั้นกลยุทธ์ในการขายอย่างหนึ่งซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้นคือ ทักษะการใช้ภาษาผ่านการจัดทำรายการอาหารตามสั่งที่มีรูปและชื่ออาหารสามภาษาหลัก คือ อังกฤษ ไทย และจีน ตามรูป

ภาพที่ 21 แสดงเมนูอาหารตามสั่งและนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาพักในโฮสเทล สยามมองอะเลเซ (ถ่ายเมื่อ 6 เมษายน พ.ศ. 2562)

ก้าวต่อไปของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนหลังวัดราชนัสดา

อาจกล่าวได้ว่าผู้คนในชุมชนหลังวัดราชนัสดาเริ่มมีความคุ้นเคยกับแนวทางของรัฐบาลที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในย่านเกาะรัตนโกสินทร์และเห็นความสำคัญของการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยและอุดหนุนสินค้าภายในชุมชน ในขณะเดียวกันผู้คนในชุมชนที่เป็นผู้ประกอบการก็มีการพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เจ้าของกิจการโรงแรมสยาม-มองอะเลเซ ได้เอื้อเฟื้อเดินเท้าไปกันแดดแก่ร้านอาหารตามสั่งของครอบครัวพรดิติสรณ์ด้วย ซึ่งในทางกลับกันก็เป็นการเอื้อต่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์โฮสเทลดังกล่าวไปพร้อมกัน ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 22 แสดงภาพเดินเท้ากันแดดของร้านขายอาหารตามสั่งของครอบครัว พรดิติสรณ์ที่ได้รับการเอื้อเฟื้อจากเจ้าของโรงแรมสยามมองอะเลเซ (ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2561)

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยพบว่าภายหลังจากที่รัฐบาลประกาศแผนอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา นับเป็นปัจจัยสำคัญเริ่มต้นต่อการเปิดใจและปรับตัวของคนภายในชุมชนหลังวัดราชนัสดา ให้เล็งเห็นโอกาสการเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ท่ามกลางการปรับภูมิทัศน์รอบชุมชน

อย่างสวยงามโดยรัฐ ส่งผลให้ผู้ลงทุนด้านกิจการโรงแรมขนาดกลางและโฮสเทลตัดสินใจดำเนินธุรกิจด้านนี้ภายในชุมชนหลังวัดราชนัดดา จนขยายการทำธุรกิจด้านนี้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ผลประกอบการเห็นได้ชัดขึ้นอีกเมื่อรัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 ตามมา อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการลงทุนประเภทนี้ยังคงเป็นการทำธุรกิจแบบเอกเทศที่นักลงทุนแต่ละรายต่างคนต่างทำเพื่อมุ่งหวังสร้างทางเลือกใหม่แก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการหาที่พักที่สะอาด สะดวกสบาย ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ราคาไม่แพง ที่นอกเหนือไปจากที่พักในถนนข้าวสาร ย่านบางลำพู โดยมีกลยุทธ์การโฆษณาผ่านสื่อออนไลน์ให้กับลูกค้าทั้งในและต่างประเทศได้จองห้องพักพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ระบบอินเทอร์เน็ต ทีวี รวมถึงกลยุทธ์ด้านการขายที่พักร่วมกับการตกแต่งสถานที่ให้มีความสัมพันธ์กับมิติทางประวัติศาสตร์ของย่านถนนราชดำเนินเข้ามาเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

ส่วนคนในชุมชนหลังวัดราชนัดดา ที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อยประกอบอาชีพค้าขายอาหารเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น อาหารตามสั่ง มีความสามารถปรับตัวตามกลุ่มทุนสองกลุ่มแรก แม้ว่าคนกลุ่มนี้จะมีเงินทุนไม่มาก แต่ก็มีการปรับกลยุทธ์การขายให้สอดคล้องกับนักท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่เข้ามาพักในโรงแรมภายในชุมชนหรือสัญจรผ่านไปมาบนท้องถนนราชดำเนิน กลยุทธ์ที่ผู้ค้ากลุ่มนี้ต้องปรับก็คือกลยุทธ์ด้านทักษะการใช้ภาษา ทั้งการพูดสื่อสารกับนักท่องเที่ยว และการทำรายการอาหารสามภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ประกอบรูปภาพอาหารตามสั่ง ซึ่งเป็นการบริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มในลักษณะอาหารริมทาง (street food) ด้วย

กล่าวโดยสรุป การปรับตัวของคนในชุมชนหลังวัดราชนัดดา ในบริบททางประวัติศาสตร์นั้นพบว่าเป็นการปรับตัวแบบเอกเทศของคนในชุมชนที่เห็นโอกาสในเรื่องของความก้าวหน้าทางธุรกิจหรืออาชีพ การปรับตัวดังกล่าวไม่ได้เป็นการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของชุมชนแต่อย่างใดเนื่องจากพื้นฐานความเป็นชุมชนหลังวัดราชนัดดา ไม่ใช่ชุมชนแบบเครือญาติ แต่เป็นชุมชนที่เกิดมาจากนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของรัฐบาลสมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ และการยกกรุงเทพมหานครเป็นเขตการปกครองพิเศษเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ชุมชนหลังวัดราชนัดดา จึงเป็นชุมชนที่เหมือนสังคมของคนในเมืองใหญ่ทั่วไปคือต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์ด้านกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมหรือวัฒนธรรมมากนัก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนหลังวัดราชนัดดา จะเป็นสังคมของปัจเจกชนเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนแห่งนี้ก็ได้ก่อตั้งและมีพัฒนาการมานานนับร้อยปี จึงทำให้คนในชุมชนบางส่วนที่ตั้งรกรากมานานนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 และมีลูกหลานอยู่อาศัยสืบทอดกันมา มีความรู้จักกันและมีความคุ้นเคยกันในระดับหนึ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงอธิบายถึงคุณลักษณะของความเป็นชุมชนหลังวัดราชนัดดา ได้ว่า แม้ว่าชุมชนแห่งนี้จะไม่ได้มีรากมาจากความเป็นเครือญาติหรือรากทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาตามแบบชุมชนเกษตรกรรมในชนบท ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนหลังวัดราชนัดดาก็ยังมีความสอดคล้องกับชุดของคำอธิบายของนักมานุษยวิทยา เช่น ศรีจักร์ วลลิโถม ที่เคยอธิบายแง่มุมหนึ่งของความเป็นสังคมหรือชุมชนในประเทศไทย ไว้ว่ายังมีลักษณะของความ “เป็นสังคมที่เห็นหน้าค่าตากัน” (มูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์, 2559) จากคำอธิบายนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ายังสามารถนำมาใช้อธิบายได้กับความเป็นชุมชนหลังวัดราชนัดดา ได้ในบางส่วน แม้ว่าชุมชนแห่งนี้จะเกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐบาลที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารกรุงเทพมหานคร ให้มีลักษณะกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2528 ก็ตาม

บรรณานุกรม

- การอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์ (2)การฟื้นฟูย่าน(กรณีตัวอย่าง)ย่านถนนราชดำเนินกลาง. [ม.ป.ป.]
 สืบค้นจาก <http://suebpong.rmutl.ac.th/conweb/city2.htm>.
- ชาตรี ประทีปนพการ. (2550). ความทรงจำ อำนาจ ราชดำเนิน. วารสารเมืองโบราณ, 33(4).
- ชาตรี ประทีปนพการ. (2558). สถาปัตยกรรมไทยหลังรัฐประหาร 19 กันยา 49. กรุงเทพฯ: อ่าน.
 เดือนเต็มดวง บุญคง. (2548). การคงอยู่ของชุมชนปากอ้ายในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์: กรณีศึกษา ชุมชนหลัง
วัดราชนัคนา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ชนภ วัฒนกุล. (2550). การเมืองเรื่องพื้นที่พลวัตทางสังคมของชุมชน (กรณีศึกษา: ชุมชนป้อมมหากาฬ).
 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิชาการ 14 ตุลา.
- ชนากร สวรรักษ์และคณะทำงานพัฒนาชุมชน. รายงานจัดทำแผนแม่บทชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงตามแนว
พระราชดำริ พ.ศ. 2554. (เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.พ.).
- ประกาศคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ใน **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙**
 (2554, 17 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 128 ตอนพิเศษ 67.
- ประกาศย้ายสำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร**. [ม.ป.ป.] สืบค้นจาก <http://download.rd.go.th/fileadmin/download/moveST1.pdf>.
- พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และลานพลับพลามหาเจษฎาดิน** จาก ศูนย์ข้อมูล
เกาะรัตนโกสินทร์. สืบค้นจาก <http://www.resource.lib.su.ac.th/rattanakosin/index.php/>.
- พินัย สิริเกียรติกุล. (2553). ถนนที่ไม่มีชื่อเสียง: ถนนราชดำเนิน พ.ศ. 2484 - 2488. วารสารหน้าจั่ว. 6, 9 - 51.
- มูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์. (2559). **รศ.ศรีศักร วัลลิโภดมได้รับรางวัลวัฒนธรรมแห่งเอเชีย เมืองฟูกูโอกะ**
ประจำปี ๒๕๕๐ (ครั้งที่ ๑๘). สืบค้นจาก <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=216>.
- ระบบขนส่งสาธารณะ. [ม.ป.ป.]. **สำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพ 2 อาคาร 1**. [แผนที่]. สืบค้นจาก https://moovitapp.com/index/th/ระบบขนส่งสาธารณะ-สำนักงาน สรรพากรพื้นที่กรุงเทพ_2_อาคาร_1.
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. (2549). **เศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วง 60 ปีที่ผ่านมา**. สืบค้นจาก https://www2.mtec.or.th/th/e-magazine/admin/upload/227_37-49-edit.pdf.
- ลลิตา บุญมี. (2555). **แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน: กรณีศึกษาอาคาร**
นิทรรศน์รัตนโกสินทร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- วัลย์ลักษณ์ สุขจัน. (2560). **ความเป็นส่วนตัวในโฮสเทล กรณีศึกษาโฮสเทลราคาประหยัดย่านถนนข้าวสาร**
กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ).
- ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง. (2557). **โครงการวางแผนพัฒนาพื้นที่บริเวณถนนราชดำเนินกลาง**. สืบค้นจาก
<http://www.uddc.net/th/project/%20WvVqVliWSyL>.
- สมชาติ จิ่งสิริอารักษ์. **ความเชื่อและแนวความคิดในการอนุรักษ์โบราณสถานของไทยจากอดีตสู่ ปัจจุบัน**.
วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย, 8, 122.

- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). รายงานการ ประชุมสัมมนาวิชาการ คณะอนุกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ภายใต้โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ๘ มิถุนายน ๒๕๖๐, รายงานการประชุม. สืบค้นจาก www.onep.go.th.
- สำนักงานนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร. (2542). จากเทศบาลกรุงเทพมหานคร. สืบค้นจาก <http://203.155.220.230/m.info/bmahistory/nakornbma.html>.
- หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์. (2562). สร้างแลนด์มาร์ก! คสช.ปิดฝุ่นที่ริม ถ.ราชดำเนินสร้าง ลานเฉลิมพระเกียรติ 566 ล้าน. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/online/section/detail/9570000092359>.
- อดุลสา ทองอุไร.(2560). เมรวลัย ศรีแดง 60 ปี ตำนานอาหารไทย, หนังสือพิมพ์ออนไลน์. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/travel/481384>.
- A - Seven Corporation CO.,LTD. รายงานฉบับสมบูรณ์, (น. 4-6, 4-7), กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.].
- booking.com**. [n.d]. Retrieved from https://www.booking.com/searchresults.th.html?aid=318615;label=EnglishThailand_EN_TH_29562093625-RFSq43sv0ZC7GYxcUGohbgS113417633;sid=91e42f926f9db61661bf5dd72422361e;city=-3414440;expand_sb=1;highlighted_hotels=2245253;hlrd=no_dates;keep_landing=1;redirected=1;source=hotel&
- Kanitha Chitchang. (2560). Ratchadamnoen Avenue and the Community Development: A Case Study of Ratchanadda Temple's Community.วารสารการเมืองการปกครอง, 7(2), 270 - 282.
- Traveloka**. [n.d.]) Retrieved from <https://www.traveloka.com/th-th/hotel/thailand/siam-champs-elyseesi-unique-hotel-bangkok-3000010040337>.

Translated Thai References

- A - Seven Corporation CO.,LTD. The Final Research Report on Ratchadamnoen Avenue's Community.(p. 4-6, p. 4-7). Bangkok: [n.p.]. [in Thai].
- Anusara Thongurai. (2017). **60 years of Methawalai Sorndang: the Legend of Thai Food**. Retrieved from <https://www.posttoday.com/travel/481384>. [in Thai]
- Chatri Prakitnontakarn. (2007). Memory Power Ratchadamnoen. **Muangboran**, 33(4). [in Thai]
- Chatri Prakitnontakarn. (2015). **Thai Architecture After the 9th September 2006 Coup d'état**. Bangkok: Read. [in Thai]
- Design and Urban Development Center. (2014). **The Project of Ratchadamnoen Avenue Development**. Retrieved from <http://www.uddc.net/th/project/%20WvVqVliWSyL>. [in Thai]
- Duentemduang Boonkong. (2005). **The continued existence of the residential community in Krung Rattanakosin Area: a case study of Lang-Wat Ratchanadda Community**. (Thesis of Master's Degree, Chulalongkorn University). [in Thai]

- King Rama III Monument and Mahajesadabodin Square from Rattanakosin Island Information Center.** Retrieved from <http://www.resource.lib.su.ac.th/rattanakosin/index.php/>. [in Thai]
- Lalida Boonmee. (2012). **An approach to the renovation of modern architecture on Ratchadamnoen Avenue : a case of the Rattanakosin Exhibition Hall.** (Thesis of Master's Degree, Chulalongkorn University) [in Thai]
- Lek - Prapai Viriyaphand Foundation. (2016). **Associate Professor Srisak Vallipodom retrieved the award on the 18th Asian Cultural Ceremony Year 2007 at Fukuoka Japan.** Retrieved from <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=216>. [in Thai]
- Manager Newspaper. (2019). **National Council for Peace and Order (NCPO) Review the Landmark on Ratchadamnoen Avenue.** Retrieved from <https://mgronline.com/online/section/detail/9570000092359>. [in Thai]
- National Tourism Committee. National Tourism Plan Year 2555 - 2559. **The Royal Thai Government Gazette, (128), 67.** [in Thai]
- Office of Bangkok Metropolitan Administration. (1999). **From Municipal to Bangkok Metropolitan.** Retrieved from <http://203.155.220.230/m.info/bmahistory/nakornbma.html>. [in Thai]
- Office of Natural Resource and Environmental Policy and Planning. (2017). **The Conservation and Recovery Historical City Project's Conference Report on June 8th 2017.** Retrieved from www.onep.go.th. [in Thai]
- Pinai Sirikiatkul. (2009 - 2010). At this Place Should Not Decline: Ratchadamnoen 2484 - 2488 B.E. **Najua Journal**, 6, 9 - 51. [in Thai]
- Public Transportation System. (n.d). **The Office number 2 of the Revenue Department in Bangkok, (Map).** Retrieved from https://moovitapp.com/index/th/ระบบขนส่งสาธารณะ-สำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพ_2_อาคาร_1. [in Thai]
- Rangsan Tanaponpan. (2006). The Past 60 Years of Thai Economic and Society. **M.T.E.C**, (46). Retrieved from https://www2.mtec.or.th/th/e-magazine/admin/upload/227_37-49-edit.pdf. [in Thai]
- Somchat Jungsiriarak. Believed and Concept in Thai Archaeological site Conservation from the Past up to Present. **Najua Journal**, (8), 122. [in Thai]
- Thanaphon Wathanakun. (2007). **Politic Space and Social Dynamic: A Case Study of Pom Mahakan's Community.** Bangkok: 14 October Foundation. [in Thai]
- The Announcement of Revenue Department **The Moving Office. (n.d).** Retieved from <http://download.rd.go.th/fileadmin/download/moveST1.pdf>. [in Thai]
- The Conservation and Recovery of Historical Area, A Case Study of Ratchadamnoen Avenue.** Retrieved From <http://suebpong.rmutl.ac.th/conweb/city2.htm>. [in Thai]

Walailuck Sukjun. (2018). **Privacy in the hostel: A case study of economy hostels on Khaosan Road, Bangkok.** (Thesis of Master's Degree, Bangkok University). [in Thai]

รายชื่อสัมภาษณ์

ดวง ไม่ทราบนามสกุล. เจ้าของบ้านเลขที่ 22. 2553. สัมภาษณ์.

คุณมยุรี สงแก้ว, เจ้าของบ้านเลขที่ 44 เจ้าของร้านอาหารตามสั่งประเภทส้มตำ ใกล้กับที่ทำการสำนักงาน กรุงเทพมหานคร และครอบครัวพรนิติสรณ์ ที่เป็นเจ้าของแผงอาหารตามสั่งและเครื่องดื่มต่าง ๆ บริเวณหน้าอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง. 2553 สัมภาษณ์.

รัตนา ดาลูคตา. อาจารย์ประจำอาศรมไทย - ภารต. 2553. สัมภาษณ์

รัศมี แซ่ตัน. พนักงานโรงแรมบ้านดินสอ. 2561. สัมภาษณ์